

Cornelis den Hertog, *The Other Face of God. 'I Am That I Am' Reconsidered* (Hebrew Bible Monographs 32), Sheffield, Sheffield Phoenix Press, 2012, xx + 344 pp., € 90

Al meer dan twintig jaar moet hij er inmiddels mee bezig zijn. In 1993 publiceerde Cok den Hertog zijn eerste artikel over dit onderwerp: "De naam van de god van de profeten: Exodus 3:13-15", *Amsterdamse Cahiers* 12, pp. 38-61. In 1996 promoveerde hij aan de Universiteit van Amsterdam bij Karel Deurloo op het proefschrift: *Het zonderlinge karakter van de godsnaam: literaire, psychoanalytische en theologische aspecten van het roepingsverhaal van Mozes* (Exodus 2:23 tot 4:17) (uitgegeven bij Boekencentrum). Dit proefschrift werd gedeeltelijk gerecycled en aangevuld met artikelen in het NTT ("Exodus 3:14 in de Septuaginta – 'Ik ben de 'Zijnde'': een metafysische uitspraak?", in: nr. 53 (1999), 1-16), opnieuw in de *Amsterdamse Cahiers* ("De Godsnaam in Hosea 1:9 – een commentaar op Exodus 3:14?", in: nr. 17 (1999), 75-88), en in de feestbundel voor Deurloo ("Concerning the Signs of Sinai (Ex. 3:12). Including a Survey of Prophetic and Call Signs", in: *Unless Some One Guide Me ...*, 2001, 33-41). Ook internationaal heeft hij er naam mee gemaakt via zijn artikelen "The Prophetic Dimension of the Divine Name: On Exodus 3.14a and its Context", *CBQ* 64 (2002), 213-228; en "The 'Want-to-Be of the Divine Name: Reading the Narrative of Moses' Call with Lacan", *Journal for Lacanian Studies* 4 (2006), 76-98.

Het materiaal dat nu verschijnt bij een gerenommeerde uitgever in een fraai gebonden boek, is meer dan een vertaling en bundeling van het eerder verschenen werk. Vergelijking met oudere publicaties leert dat weliswaar dezelfde thema's en dezelfde benadering daarvan terugkeren, maar dat het onderzoek bepaald niet heeft stil gestaan. De argumenten zijn aangescherpt en in de discussie met recente literatuur worden nieuwe vragen opgeworpen en uitgebreid besproken. Daarbij besteedt hij veel aandacht aan de kwestie van de juiste methode. Hij kiest voor een synchrone benadering, waarbij nauwgezet de tekst in zijn canonieke vorm wordt beschreven. Dat gebeurt heel minutieus op detailniveau, maar ook wordt de bredere samenhang besproken.

In hoofdstuk 1 (The Sign of Sinai: Exodus 3.12b as Part of a Call Narrative and Beyond) gaat het om de directe context van Gods openbaring aan Mozes, namelijk om het verhaal van zijn roeping en in het bijzonder om het in Ex. 3:12 genoemde teken. Het wordt uitgebreid vergeleken met soortgelijke teksten uit het Oude Testament. Hoofdstuk 2 (The Prophetic Core of the Divine Name: On Exodus 3.14a, its Context and Syntax) is het hart van het boek. In meer dan honderd bladzijden wordt beschreven hoe de verzen 13-15 in elkaar zitten. Centraal staat daarin het inzicht dat Gods antwoord de door Mozes gestelde vraag overstijgt. In hoofdstuk 3 (The Withdrawal of God Himself: Hosea 1.9 as Invalidation of Exodus 3.14 and Other Interpretations) wordt de relatie met enkele andere Bijbelteksten besproken. In hoofdstuk 4 (Exodus 3.14 in the Septuagint: 'I Am the One "Being"' – a Metaphysical Statement?) gaat Den Hertog opnieuw in op het thema dat hij ook in het NTT nummer van 1999 besprak. Hij maakt duidelijk dat de gebruikelijke opvatting van de Griekse vertaling van Ex. 3:14 als een platoonse vertekening van het

Hebreeuwse origineel op zijn minst eenzijdig of simplificerend is. In het volgende hoofdstuk (5. Other Remarkable Phases in the Translation History of Exodus 3.14a) gaat hij verder op dit spoor van de bestudering van de geschiedenis van de uitleg zoals zichtbaar in zowel oude als moderne vertalingen. Hier voegt hij ten opzichte van zijn eerdere studies het meeste nieuwe materiaal toe. Dat doet hij met gepaste bescheidenheid, maar wel weer zeer uitgebreid. Tenslotte (6. The 'Want-of-Being' of the Divine Name: Reading the Narrative of Moses' Call with Lacan) komt hij tot een vorm van samenvatting via de psychoanalytische benadering van deze verzen in het werk van Jacques Lacan. Het helpt de lezer om naar zichzelf te kijken, maar vooral ook onderstreept het de conclusie zoals die aan de hand van de eerdere exegetische bespiegelingen getrokken werd, dat JHWH in de bewust open manier waarop hij zich presenteert ("I may be who I may be") uitzicht biedt in de crisis van Israël in Egypte. Het boek biedt, zo moge inmiddels duidelijk zijn, geen eenvoudige kost. Het geeft ook geen simpele antwoorden. Het pretendeert niet de enig juiste benadering van deze belangrijke verzen uit Ex. 3 te zijn, maar wie zich serieus met deze tekst wil bezig houden doet er verstandig aan het niet naast zich neer te leggen.

K. Spronk, Amsterdam

Devorah Dimant (ed.), *The Dead Sea Scrolls in Scholarly Perspective; A History of Research, Studies on the Texts of the Desert of Judah, Volume 99*, Leiden, Boston, Brill, 2012, xxii + 686pp., € 199,00

Twintig jaar geleden verscheen in deze langlopende en actieve serie van de hand van dezelfde auteur en editor Devorah Dimant een evaluatie van de bestudering van de Dode Zeerollen sinds de ontdekking ervan. In dit nieuwe boek brengt zij liefst 27 studies bijeen die stuk voor stuk ingaan op de ontwikkeling van Qumranonderzoek en -wetenschap in de afgelopen zestig jaar, waarbij zij heeft gekozen voor een geografische indeling in drie rubrieken: Amerika, Israël en Europa. Deze keuze voor een nationale context roept de vraag op, of er recht wordt gedaan aan de historische ontwikkeling van onderzoek in de Dode Zeerollen. Dimant zelf gaat in haar summiere inleiding helemaal niet in op de bedoeling hiervan en beperkt zich tot een algemeen overzicht van Qumranwetenschap met vermelding van de meest bekende namen in de geschiedenis van dit vakgebied. Zij laat het graag aan de individuele auteurs over om per land het thema te bespreken in de hoop dat vanuit nationaal perspectief bijzonderheden over de ontdekking van de Dode Zeerollen en daaropvolgende bestudering aan het licht komen. Na aanvankelijke scepsis kan ik stellen dat gelet op de hoge kwaliteit van de auteurs de meeste bijdragen zich laten lezen als een spannende roman. Historische wetenswaardigheden over de betrokken Qumran-geleerden worden doorgaans goed en helder beschreven in samenhang met een keur aan wetenschappelijke benaderingen van de beschikbare teksten. Voor het Amerikaanse deel tekenden Sidnie White Crawford (algemeen overzicht), Eileen M. Schuller (sectarische rollen), Eugene Ulrich (Bijbelwetenschap), opnieuw Whitford ('rewritten Bible'), James C. VanderKam (niet-sectarische teksten), Alex P. Jassen (Joods recht), Moshe J. Bernstein en Aaron Koller (Aramese teksten en hun taalkundige relevantie), John J. Collins (Qumran en Christendom), en opnieuw Schuller (Canadese Qumranwetenschap). Israël neemt in de moderne geschiedenis